

CZU: 376.4-053.2

INTEGRAREA COPIILOR CU AUTISM ÎN ȘCOLILE DE MASĂ**Roxana-Monica LUPUȘOR***Universitatea de Stat din Moldova*

Articolul debutează cu prezentarea unor aspecte teoretice privind tulburarea din spectrul autismului și integrarea copiilor cu autism, continuând cu descrierea diferitelor viziuni asupra integrării în diverse țări ale lumii.

Totodată, sunt prezentate și beneficiile integrării copiilor cu autism rezultate în urma unor studii psihologice.

Cuvinte-cheie: *copii cu autism, integrare în școală, beneficiile integrării copiilor cu autism.*

INTEGRATION OF CHILDREN WITH AUTISM IN MAINSTREAM SCHOOLS

This article begins with the presentation of the theoretical aspects of autism spectrum disorders and the integration of children with autism, then it continues to describe the different visions of integration in various countries.

At the same time there are also presented the benefits of children integration that result from some psychological studies.

Keywords: *children with autism, school integration, the benefits of integrating children with autism.*

Introducere

Cele mai recente studii ale Centrului pentru Prevenirea și Controlul Maladiilor din Atlanta, Statele Unite ale Americii, denotă că, în lume, 1 din 68 de persoane are autism. Pe baza statisticilor din ultimii ani, specialiștii estimează că, la ora actuală, autismul este o afecțiune mai frecvent întâlnită decât cancerul, diabetul și Sindromul Down. Această maladie apare de 4 sau 5 ori mai des la bărbați decât la femei. Pe de altă parte, studiile și experiența organizațiilor de profil internaționale arată că diagnosticarea timpurie, la vârsta de 18-36 luni, intervențiile specializate și integrarea socială sporesc cu până la 47% șansele persoanelor cu autism de a dobândi abilități pentru viața independentă.

În prezent, autismul este descris ca o tulburare pervazivă de dezvoltare, persoanele afectate manifestând deficite la nivelul interacțiunilor sociale (utilizarea comportamentului nonverbal în comunicare, reciprocitate socială/emoțională), comunicării verbale și nonverbale și un domeniu restrâns și stereotip de interese și activități.

Etiologia tulburărilor din spectrul autismului (TSA) are un caracter multifactorial complex, literatura de specialitate făcând referire de la factori genetici până la factori de mediu. Davis T.E., White S.W. și Ollendick T.H. afirmă că în ultimii 20 de ani tot mai multe persoane sunt diagnosticate cu tulburări din spectrul autismului [1].

Conform criteriilor DSM-5, tulburarea din spectrul autismului se definește prin întrunirea următoarelor criterii:

- a) persistența deficitului în comunicarea și interacțiunea socială în contexte, medii diferite;
- b) existența unor pattern-uri comportamentale, interese sau activități ce au caracter restrictiv și repetitiv;
- c) simptomele trebuie să fie prezente în perioada de dezvoltare timpurie;
- d) simptomatologia determină afectarea semnificativă în plan social, ocupațional sau în alte arii importante pentru funcționarea cotidiană;
- e) afectarea funcționării nu este mai bine clarificată de dizabilități intelectuale sau de întâzieri globale ale dezvoltării [2].

Integrarea în școala de masă – noțiuni teoretice și viziuni mondiale

Declarația de la Salamanca din 1994 privind principiile, politicile, practicile de educație și nevoile educaționale speciale ale copiilor a reafirmat declarația globală a drepturilor omului și dreptul tuturor copiilor la educație. Declarația Salamanca prevede că școala trebuie să accepte toți copiii, indiferent de caracteristicile lor de ordin fizic, intelectual, social, emoțional, lingvistic, inclusiv cu un astfel de handicap. Ea a subliniat că școala a trebuit să răspundă nevoilor educaționale speciale care provin din handicap sau dificultăți de învățare. Acest fapt a consolidat educația pentru toți.

Astfel, această Declarație a consacrat principiul integrării și recunoaște necesitatea de a lucra la crearea de „școli pentru toți”. Acest lucru înseamnă instituții pentru toți copiii, excluzând diferențele, sprijin pentru

elevi în procesul de învățare și satisfacerea nevoilor lor individuale. Se menționează că educația copiilor cu dizabilități în clase obișnuite ar trebui să fie o parte integrantă a planurilor de „Educație pentru toți” și că politicile de educație trebuie să țină seama de diferențele individuale și de diversitatea situațiilor. Doi ani mai târziu, Carta Luxemburg, adoptată în 1996 (Luxemburg), prevede că școala trebuie să asigure o educație de calitate și accesul egal pentru toți.

Integrarea școlară a copiilor cu autism constituie o situație problematică pentru sistemul educațional românesc, autismul ajungând să fie considerat una dintre enigmele care de ceva timp au devenit fie marea provocare, fie marea necunoscută, dar, în același timp, și marea problemă a numeroși educatori, părinți sau chiar a unor specialiști în domeniul serviciilor psihopedagogice.

În sensul său inițial, termenul „integrare” se referea la asimilarea copiilor cu nevoi speciale în rândul celor tipici. Apoi, el a fost etichetat drept „mainstreaming”, referindu-se la plasarea copiilor cu nevoi speciale într-o clasă generală, iar apoi drept integrare activă, care include instruirea indivizilor cu nevoi speciale și orientarea din punct de vedere moral al comunității, depășirea barierelor legate de abordările și atitudinile față de persoana integrată și dezvoltarea unor servicii care să le fie puse la dispoziție acelor indivizi [3].

Alois Gherguț vorbește despre procesul integrării, într-un sens larg, și consideră că acesta presupune plasarea/transferul unei persoane dintr-un mediu mai mult sau mai puțin separat într-unul obișnuit și urmărește înlăturarea segregării sub toate formele ei [4].

Ursula Schiopu (1997) definește procesul de integrare ca „o cuprindere, asimilare, închidere într-un tot a unui element care devine parte componentă a întregului și dobândește proprietăți specifice rezultate din interacțiunea și interdependența cu celelalte părți componente”. Cu alte cuvinte, integrarea este o acțiune care se exercită asupra persoanei și implică o continuă transformare și restructurare a potențialului, a însușirilor individuale și nu un simplu act extern; aceasta presupune familiarizarea individului cu școala, acomodarea cu cerințele existente, modificarea unor stereotipuri vechi și punerea lor de acord cu o situație nouă. În consecință, actul integrării nu poate fi realizat în totalitate dacă nu este precedat de o adaptare văzută ca un proces pregătit și anterior integrării.

Sistemul educațional, în general, cel școlar, în special, se consideră a fi o comunitate primitoare în care toți elevii, indiferent de diferența lor funcțională, au drepturi egale ca toți ceilalți copii: dreptul la șanse egale în educație și dreptul la servicii de sprijin adecvate, adaptate nevoilor fiecăruia, care să le asigure progresul, conform potențialului individual etc.

Integrarea completă a elevilor cu dizabilități este un obiectiv al sistemului educațional, urmărit printr-o planificare intensă și organizată și prin sporirea competențelor și resurselor profesionale interne și resursele oferite de mediul extern.

Hen Schulman și Hed (1990) afirmă că participarea copiilor cu autism în aceeași clasă de rând cu copiii normativi îi influențează pe cei dintâi la trei niveluri principale:

1. Diminuarea comportamentelor care duc la eșec sau neadaptare;
2. Utilizarea crescută a limbajului;
3. Îmbunătățirea calității limbajului utilizat în scopul comunicării.

Fleishman (1999) susține că un copil cu autism, caracterizat prin dificultăți de comunicare și sociale, are cea mai mare nevoie de integrare în mediile normale.

Copiii care suferă de autism necesită o asistență psihosocială și psihopedagogică aparte care le-ar permite să-și dezvolte abilitățile de autoîngrijire și deprinderile pentru o viață independentă, care, într-un final, le-ar asigura incluziunea socială. Practica internațională denotă că intervenția timpurie și asistența psihologică, psihopedagogică și socială oferă acestor copii posibilitatea să ducă un mod de viață independent în cadrul comunității.

Practic, informațiile provenite de la instituțiile de cercetare și tratament din Statele Unite ale Americii arată că reabilitarea copiilor cu autism este, într-adevăr, posibilă ca urmare a integrării lor în cadrele normative de învățământ [5].

Teoria și constatările actuale arată că politicile de integrare sunt, în esență, adecvate; cu toate acestea, este nevoie de a căuta modalități de a le îmbunătăți, întrucât principala dificultate a copiilor cu autism este incapacitatea lor de a comunica cu mediul. Chiar și astăzi continuă dezbaterile asupra posibilității ca integrarea copiilor cu autism în sistemul de învățământ general să fie benefică pentru ei și mediile lor.

La sfârșitul anilor '90 și la începutul secolului XXI, tendința de integrare a copilului cu nevoi speciale într-o societate normală a devenit mai răspândită în Statele Unite, Europa și în Israel. Conceptul de integrare este o parte inseparabilă a ideii de normalizare, așa cum a fost definită de Michaelson, director al Serviciului pentru copiii cu nevoi speciale din Danemarca. Conceptul de normalizare susține că un copil cu nevoi speciale nu ar trebui să fie separat de mediul său normal înainte ca toate perspectivele sale de adaptare cu succes să fi fost epuizate (Ronen, 2001). Acest concept articulează opinia că orice persoană cu handicap are dreptul la educație, la un mediu de viață cât mai aproape posibil de normă și la integrarea maximă în societate în general. Această ipoteză exprimă percepția filosofico-umanistă, acceptând că orice persoană cu handicap are dreptul la educație și la un mediu de viață normativ, în măsura posibilului. Conceptul de normalizare se referă la integrarea ca mijloc de a dobândi competențe sociale și cognitive în rândul elevilor cu autism, care va aduce comportamentul lor mai aproape de cel normativ [6].

Educația copiilor reclamă o preocupare deosebită din partea tuturor factorilor implicați în această misiune fundamentală. Fiecare copil prezintă particularități individuale și de relație cu mediul, trăsături care necesită o evaluare și o abordare personalizată. Copiii cu deficiențe au și ei aceleași trebuințe de bază în creștere și dezvoltare ca toți copiii: nevoia de afectivitate și securitate, de apreciere și întărire pozitivă, de încredere în sine, de responsabilitate și independență. Incluziunea lor, integrarea socială și educarea acestora necesită solidaritate între instituții și oameni, compasiune, respectul acordat necondiționat persoanei umane și nediscriminare.

Pe plan internațional, integrarea copiilor cu dizabilități a luat forme diferite. Această integrare poate fi permanentă și totală sau parțială și temporară. În Italia, Canada, Norvegia, Finlanda și în Danemarca, de exemplu, toți copiii se încadrează în aceeași lege, indiferent de natura sau gravitatea handicapului. Toate aceste țări numai rareori recurg la școlile de specialitate. Cu toate acestea, Suedia a menținut școli speciale pentru copiii cu dizabilități severe (fizice, senzoriale sau mentale) și pentru copiii surzi.

În Franța, integrarea școlară a fost limitată la primirea elevilor cu dificultăți de învățare sau cu un ușor handicap. Au fost înregistrate trei niveluri de integrare școlară, care au evoluat de-a lungul timpului:

- ✓ integrarea fizică: elevii integrați participă la aceeași școală;
- ✓ integrarea socială: elevii integrați au contact cu alți elevi, dar în clase separate. De exemplu, elevii integrați trebuie să participe la activități sociale cu alți elevi;
- ✓ integrarea pedagogică: elevii sunt integrați în clase obișnuite. Acest lucru necesită o integrare maximă în activitățile de învățare planificate pentru grup.

În SUA, nivelul de integrare depinde de severitatea dizabilității: copiii cu dizabilități minore și moderate sunt înscriși în clase obișnuite. Clase speciale răspund nevoilor copiilor cu dizabilități severe.

În România, de-a lungul timpului, școlile au continuat să-și deschidă și să-și adapteze oferta educațională în raport cu noile direcții de schimbare a activităților didactice, consecința a programelor de integrare și incluziune, pentru a face față exigențelor și provocărilor impuse de specificul școlilor incluzive. Însă și astăzi integrarea școlară a copiilor cu autism se realizează cu dificultate. Școala și cadrele didactice, comunitatea părinților de copii tipici, dar și copiii cu autism și familiile lor nu sunt, în majoritatea cazurilor, pregătiți pentru întâlnire și lucru împreună.

Cadrele didactice au reacții diverse în fața copilului cu autism, de la compasiune până la respingere. Respingerea apare din teama de a greși în relația cu acesta sau din neliniștea că atenția și resursele îndreptate către copilul cu autism ar putea determina neglijarea nevoilor celorlalți copii din clasă. Cele mai multe cadre didactice nu se simt suficient de pregătite pentru a face față cazurilor de acest fel. În egală măsură, din cauza lipsei de informații despre afecțiune, părinții copiilor tipici se tem că prezența în colectiv a unui copil cu autism ar putea scădea nivelul de pregătire al clasei sau ar pune în pericol integritatea fizică a celorlalți copii.

Beneficiile integrării copiilor cu autism în școlile normale

Mai multe studii au subliniat beneficiile obținute de copiii cu dizabilități incluși în învățământul normal. Aceste beneficii sunt la nivel cognitiv în achiziția limbajului, în dezvoltarea socială și în dezvoltarea abilităților motorii. După cum a subliniat Hanson și colegii (1997, citat de Hunt și colab., 2004), aceste beneficii nu sunt realizabile dacă nu dezvoltăm la copii capacitatea de a comunica cu ceilalți, de a participa la interacțiunile sociale. În caz contrar, se execută un risc social de izolare și de „agravare” a handicapului lor [7].

Stoneham a raportat în 2001 că cei afectați de tulburări de limbaj trebuie să se integreze în clase integrate, unde se realizează mai multe jocuri colaborative, interacțiuni sociale mai pozitive, mai puține interacțiuni sociale negative și mai puțin de joacă de unul singur. Cu toate acestea, alte studii au constatat că copiii cu diferite dezabilități le-a fost dificil să se integreze în clase obișnuite; de exemplu, spun că au dificultăți în a-și face prieteni, ei observă o nonintegrare în jocuri spontane și participă numai la activități orientate spre sport sau în alte activități recreative [8].

Studiile lui Brown din 2001 privind reprezentările de integrare școlară ale părinților copiilor cu dizabilități au demonstrat performanțe favorabile, iar aceste reprezentări sunt corelate cu timpul petrecut în aceste programe de către copiii lor. Ei raportează următoarele avantaje: acceptarea de către alții, oportunități de învățare prin contactul cu alte persoane, pregătirea „spre o lume reală” și participarea la activități semnificative.

Concluzii

Modalitatea de școlarizare a copiilor cu autism este o problemă de mare actualitate, care generează multiple controverse atât în rândul specialiștilor, cât și al personalului didactic și al părinților. Actualmente se consideră necesară școlarizarea acestor copii, cu adaptarea stilului educațional potrivit particularităților sindromului.

Necesitatea de a integra copiii cu autism în sistemul școlar regulat derivă din importanța instruirii pentru viața lor socială și integrarea lor în societate. Integrarea în mediul școlar reprezintă primul pas spre integrarea socială, iar omul, ca ființă socială, este dependent de ceilalți oameni. Această dependență înseamnă, de fapt, ajutor, posibilitatea de a comunica și a coopera. Acest lucru dă naștere la sentimentul de apartenență și solidaritate umană, precum și la sentimentul de securitate al individului.

Copiii cu autism sunt caracterizați prin abilități sociale inexistente sau defectuoase și au nevoie de integrare, astfel încât să fie în măsură să imite comportamentul copiilor normativi.

Copiilor trebuie să li se ofere instrumente pentru dezvoltarea unor abilități sociale adecvate, iar integrarea în colectivitate, participarea, încă de la vârste fragede, la activități alături de copiii tipici, completate de intervenții specializate (terapii specifice), îi ajută pe copiii cu autism să deprindă abilități pentru o viață firească și să-și fructifice cât mai bine potențialul de dezvoltare.

Referințe:

1. DAVIS, T.E., WHITE, S.W., OLLENDICK, T.H. *Handbook of Autism and Anxiety*, Switzerland: Springer International Publishing Switzerland, 2014, p.44.
2. *Manual de Diagnostic și Clasificare Statistică a Tulburărilor Mintale, Traducere & co-edție cu American Psychiatric Association: Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders: DSM-5*. București: Callisto, 2013, p.240.
3. RONEN, H. *Inclusion of Children with Autism into the General Education System. Issues in Special Education and Rehabilitation*, 16 (1), Israel, 2001, p.71-79.
4. GHERGUȚ, A. *Psihopedagogia persoanelor cu cerințe speciale*, Iași: Polirom, 2006, p.17-18.
5. RIMLAND, B. *Autism Research Review International*. San Diego, 1998, p.26.
6. WHITNEY, T, and REITER, S. *Integrating Pupils with Autism: Influence of an Intervention Program on the Burnout, Attitudes and Quality of the Communication of Normative Pupils. Issues in special Education and Rehabilitation*, Israel, 2006, no21 (1), p.55-68.
7. HUNT, P., SOTO, G., MAIER, J., LIBOIRON, N., & BAE, S. *Collaborative teaming to support preschoolers with severe disabilities who are placed in general education early childhood programs. Topics in Early Childhood Special Education*, 24(3). New York, 2004, p.123-142.
8. TAMM, M., & PRELLWITZ, M. If I had a friend in a wheelchair': children's thoughts on disabilities. In: *Child: care, health and development*. Boden, 2001, no.27(3), p.223-240.

Date despre autor:

Roxana-Monica LUPUSOR, doctorandă, Școala doctorală Psihologie și Științele Educației, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: alexandru_mnc@yahoo.com

Prezentat la 06.06.2018